

Oktober 2017

Gårdsförsäljning

- En möjlighet för Västra Götalands län

Författare: Simon Nilsson, studentmedarbetare Svenskt Näringsliv

Bakgrund

Frågan om att öppna upp för gårdsförsäljning av alkohol, framför allt av vin och öl, har diskuterats och debatterats under en lång tid. Frågan har utretts på bredden och tvären i Sverige och det finns idag färdiga förslag i statliga utredningar för hur gårdsförsäljning skulle kunna tillåtas, utan att riskera varken folkhälsan eller detaljhandelsmonopolet. Förslag som dessutom är förenliga med EU-rätten (se bl.a. SOU 2010:98). Trots genomförda utredningar och färdiga förslag har frågan dock inte vunnit gehör i Sveriges riksdag. Under förra mandatperioden var frågan aktuell men förslagen avvisades då med hänvisning till detaljhandelsmonopolet och folkhälsan.

Nu är frågan återigen föremål för politisk diskussion eftersom intresset för och utvecklingen av närproducerad, ekologisk och småskalig produktion av framförallt öl och vin har ökat under de senaste åren. Runt om i Västra Götaland är intresset för hantverksmässigt producerade produkter stort, vilket avspeglar sig i alla de mikrobryggerier och vinodlare som startat verksamheter under de senaste åren. Det ökade intresset för gårdsförsäljning fick Systembolagets VD Magdalena Gerger att skicka ett öppet brev till alla riksdagsledamöter där hon varnar och beskriver sin oro kring gårdsförsäljningsdebatten. I denna varning skriver hon bland annat att:

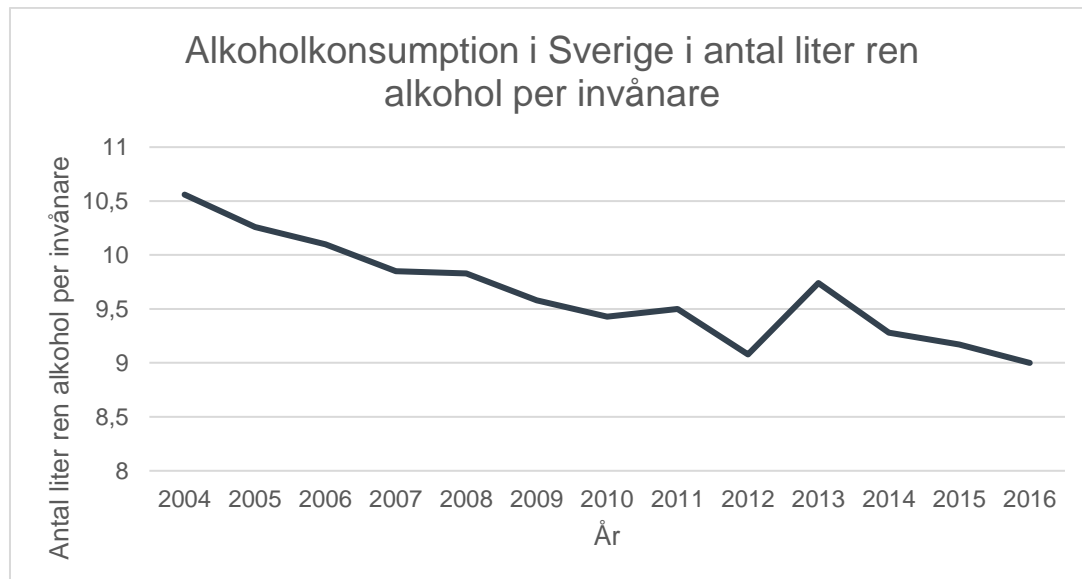
”Jag skriver till dig för att flera svenska politiker vill öppna upp för gårdsförsäljning av öl, vin och sprit. Som bekant kan en liten tuva välta stora lass. Frågan om gårdsförsäljning av alkohol är den tuvan. Det låter oförargligt, men jag menar att det handlar om en grundläggande förändring av svensk folkhälso- och alkohol-politik.”

Frågan om gårdsförsäljning är extra viktig för företagsamheten i ett jordbrukslän som Västra Götaland och en viktig del i såväl upplevelseindustrin som turismen. Inte minst för vår landsbygd och mindre orter runt om i länet hade ett beslut om att öppna upp för gårdsförsäljning inneburit enorma möjligheter att kunna utvecklas och skapa nya arbetstillfällen. Svenskt Näringsliv i Västra Götaland har mot denna bakgrund sammanställt denna rapport för att lyfta fram den potential och de möjligheter som gårdsförsäljning hade inneburit för företagsamheten i vårt län.

Mikrobryggerier och vinodlare i Västra Götalands län

Intresset för hantverksmässigt tillverkad öl och vin har ökat kraftigt under de senaste åren. Detta har bidragit till att antalet mikrobryggerier och vinodlare blivit betydligt fler runt om i Västra Götaland.

Systembolaget har också möjliggjort för mindre tillverkare att komma in på Systembolagets lokala sortiment. När antalet mikrobryggerier och vinodlare ökat har detta också medfört att systembolagets lokala utbud ökat kraftigt. I takt med att utbudet ökat har inte alkoholkonsumtionen ökat som många kanske skulle förväntat sig. Alkoholkonsumtionen har istället minskat drastiskt de senaste åren, se figur 1.

Figur 1. Alkoholkonsumtionen i Sverige i antal liter ren alkohol per invånare.
Källa: Systembolaget

Anledningen till att alkoholkonsumtionen minskar med ökat utbud av lokalt och hantverksmässigt producerad öl och vin är en förbättrad alkoholkultur där hantverket, smaken och kvaliteten på produkten hamnar i fokus.

"Som bekant kan en liten tuva välta stora lass. Frågan om gårdsförsäljning av alkohol är den tuvan. Det låter oförargligt, men jag menar att det handlar om en grundläggande förändring av svensk folkhälso- och alkohol-politik."

Det skriver Magdalena Gerger i sitt öppna brev till Sveriges riksdagsledamöter. På samma sätt som ett ökat utbud av lokalt producerade alkoholhaltiga drycker inte ökat alkoholkonsumtionen så kommer inte heller gårdsförsäljning att göra det¹. Anledningen är att gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker inte ökar tillgängligheten till alkohol eftersom att bryggerier och vinodlare ofta finns på landsbygden. Gårdsförsäljning bidrar inte heller till ett kraftigt reducerat pris på alkohol då lokala producenter inte konkurrerar med pris utan med kvalitet och närodlade produkter. Liksom ett ökat utbud i systembolagets sortiment har gårdsförsäljning också möjligheten att ytterligare främja en sund alkoholkultur och sätta produktionen och hantverket i fokus istället för berusningen.

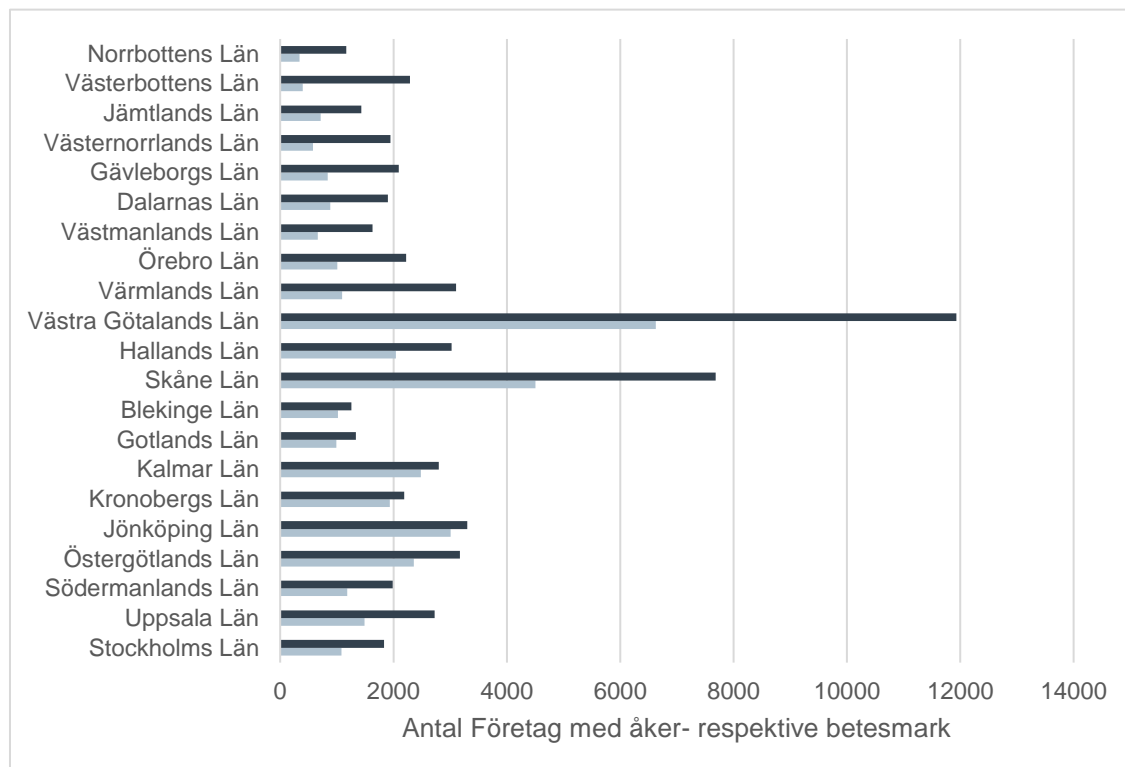
Gårdsförsäljning av alkoholhaltiga produkter skulle betyda mycket för Västra Götalands läns öl- och vinproducenter som med hjälp av gårdsförsäljning får möjlighet till ökade intäkter och en breddad marknadsföring av den egenproducerade drycken. Detta kan på sikt leda till fler anställningar inom företagen. Ett rikt utbud på mat och dryck är också viktigt för turismen och ur ett turism- och

¹ SOU 2010:98

upplevelseperspektiv skulle möjligheten att få bjuda på och sälja alkohol också kunna bidra till en utvecklad besöksnäring. Detta innebär inte bara intäkter för tillverkarna i sig utan också en levande landsbygd.

Jordbruket i Västra Götalands län

Jordbruket har en stor betydelse för Västra Götalands län. Enligt Jordbruksverket fanns det år 2016 nästan 12 000 företag med åkermark samt drygt 6500 företag med betesmark i Västra Götalands län. Detta gör Västra Götalands län till det län i Sverige med flest jordbruksföretag, se figur 2, och enligt LRF (Lantbrukarnas Riksförbund) fanns 14 % av alla jobb inom jordbruket i Västra Götaland år 2016.

Figur 2. Antal företag per län med åkermark (mörkblå) respektive betesmark (ljusblå) år 2016. Källa: Jordbruksverket

Lantbruket är hårt konkurrenssatt. För att få en stabil inkomst hade 43 % utav alla jordbrukare även bisysslor så som körning på entreprenad, turism och fritidsaktiviteter år 2016. Motsvarande siffra var 34 % år 2010 och 11 % i motsvarande undersökning år 1999 enligt Jordbruksverket. Det är alltså tydligt att svenska jordbrukare i rask takt blir mer beroende utav alternativa inkomstkällor för att kunna fortsätta vara just jordbrukare.

Med gårdsförsäljning finns en möjlighet att skapa bättre förutsättningar på landsbygden och för jordbruksföretagare. Jordbruksföretagare skulle här kunna utnyttja den ökade turismen på landsbygden, som lokala mikrobryggerier och vinodlare tillför, genom att också låta turisterna uppleva hur ett svenskt lantbruk fungerar, genom gårdsförsäljning av lokalt producerade livsmedel eller egen produktion av cider, öl eller vin.

EU-rätten, detaljhandelsmonopolet och gårdsförsäljning

I debatten hävdas ofta att det inte går att behålla detaljhandelsmonopolet och samtidigt införa gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker eftersom att Sverige måste följa rådande EU-lagstiftning. Det finns dock goda exempel att följa för att införa en alkohollagstiftning där gårdsförsäljning kan kompletteras med ett statligt detaljhandelsmonopol.

Ett sådant exempel är Finland där den finska regeringen nyligen lagt fram en proposition till en ny alkohollag. I denna proposition, som går under namnet "Totalreformen av alkohollagen", vill den finska regeringen tillåta gårdsförsäljning av gårdsvin, hantverksöl samt Sahti (en speciell ölsort som bryggs i Finland). För att gårdsförsäljningen ska betona hantverket och det traditionella begränsas tillverkningsvolymen av gårdsvin till 100 000 liter per år samt tillverkningsvolymen av hantverksöl till 500 000 liter per år. Genom en begränsning av tillverksvolymerna eftersträvar alkohollagstiftningen också till att säkerställa att den småskaliga försäljningen inte diskriminerar vin- och ölproducenter från övriga EU-länder. Den finska utredningen bakom förslaget slår fast att denna förändring i den finska alkohollagen kommer ge bättre förutsättningar för tillverkare av hantverksöl och gårdsvin.

Ett annat bra exempel är det förslag som lades fram till riksdagen år 2010 (SOU 2010:98). I denna utredning föreslås gårdsförsäljning där varje enskild person vid besökstillfälle hos en producent kan köpa med sig upp till 1 liter sprit, 3 liter vin eller andra jästa alkoholdrycker alternativt 5 liter starköl. För att få bedriva gårdsförsäljning får en producents produktion inte överstiga 1 500 liter ren alkohol per år. Begränsningen av tillverkningsvolym motsvarar t.ex. 15 000 liter vin (10 volymprocent alkohol) eller 30 000 liter hantverksöl (5 volymprocent alkohol) per år. För att förslaget med säkerhet ska vara förenligt med EU-rätten föreslog utredningen också att den som bedriver gårdsförsäljning ska ha möjlighet att sälja alkoholdrycker från andra producenter av samma sort som producenten själv tillverkar.

Utredningen SOU 2010:98 ansåg att förslaget inte skulle inskränka på Systembolagets detaljhandelsmonopol, eftersom att gårdsförsäljningen bara beräknas utgöra en bråkdel av den försäljning Systembolaget har idag. Utredningen ansåg också att förslaget inte skulle ha någon påverkan på folkhälsan samt att förslaget skulle ge bättre förutsättningar för tillverkare av hantverksöl och gårdsvin. Trots detta avvisades förslaget med hänvisning till detaljhandelsmonopolet och en negativ inverkan på folkhälsan.

Sammanfattning

Idag finns ett stort antal mikrobryggerier och vinproducenter i Västra Götalands län. Dessa producenter bidrar idag till arbetstillfällen och en sundare alkoholkultur. Gårdsförsäljning av alkohol har potential att öka turismen till Sverige vilket i sin tur kan leda till bättre förutsättningar för jordbrukare och för en levande landsbygd i hela Västra Götaland.

Reaktionerna från Systembolaget och dess VD gentemot gårdsförsäljning är något förvånande. Det ter sig märkligt att påstå att en ytterst begränsad försäljning på enskilda gårdar ute i landet, vilket förslaget främst handlar om, kommer stjälpa detaljhandelsmonopolet eller riskera folkhälsan. De statliga utredningar som tittat närmare på frågan drar slutsatsen att det går att reglera försäljningen på ett sådant sätt att det inte skulle uppstå någon konflikt.

Det handlar inte om en kursändring av svensk alkoholpolitik eller en liten tuva som kan välta stora lass, det handlar om tydligt reglerad försäljning för de med tillstånd och med en effektiv tillsyn. Ett beslut om att tillåta gårdsförsäljning kan skapa bättre möjligheter för företagande i hela Västra Götalands län och bör vara i varje riksdagsledamots intresse.